

Polska wieś
2018

Polska wieś 2018

RAPORT O STANIE WSI

pod redakcją naukową
Jerzego Wilkina i Iwony Nurzyńskiej

Wydawnictwo Naukowe SCHOLAR
Warszawa 2018

Zespół autorów: Agnieszka Baer-Nawrocka, Jerzy Bartkowski,
Barbara Chmielewska, Barbara Fedyszak-Radziejowska, Izasław Frenkel,
Jan Herbst, Iwona Nurzyńska, Walenty Poczta, Jerzy Wilkin,
Józef Stanisław Zegar

Recenzent naukowy: prof. dr hab. Andrzej P. Wiatrak

Projekt okładki: Katarzyna Juras

Zdjęcia na okładce: Przemysław Czaja

Redakcja i korekta: Bogdan Baran

ISBN 978-83-7383-953-3

doi: 10.7366/9788373839533

Copyright © by Fundacja na rzecz Rozwoju Polskiego Rolnictwa (FDPA),
Warszawa 2018

Wszelkie prawa zastrzeżone. Żadna część tego opracowania nie może być
kopiowana, powielana lub rozpowszechniana bez uprzedniej pisemnej zgody
FDPA.

Prezentowane w raporcie stanowiska merytoryczne wyrażają poglądy
autorów i nie muszą być zbieżne z oficjalnym stanowiskiem FDPA.

Angielska wersja raportu zostanie opublikowana na stronie internetowej
FDPA: www.fdpa.org.pl

Fundacja na Rzecz Rozwoju
Polskiego Rolnictwa

Fundacja na rzecz Rozwoju Polskiego Rolnictwa
ul Gombrowicza 19, 01-682 Warszawa
www.fdpa.org.pl; e-mail: fdpa@fdpa.org.pl

Publikacja wydana na zamówienie FDPA przez
Wydawnictwo Naukowe Scholar
ul. Wiślana 8
00-001 Warszawa
www.scholar.com.pl; e-mail: info@scholar.com.pl
Druk i oprawa: Read Me, Łódź

Spis treści

Wstęp	9
Rozdział 1. Polska wieś teraz i w przeszłości – synteza raportu – <i>Jerzy Wilkin</i>	11
Wprowadzenie	11
1.1. Przemiany ludnościowe na polskiej wsi	11
1.2. Jaki jest poziom życia, struktura dochodów i zakres ubóstwa na wsi?	13
1.3. Przemiany struktury społecznej wsi i aktywność społeczna jej mieszkańców.....	14
1.4. Przemiany w rolnictwie	17
1.5. Co integracja europejska daje polskiej wsi i rolnictwu?.....	19
1.6. Polityczne preferencje, oceny i wybory mieszkańców wsi	21
1.7. Wieś w długiej perspektywie historycznej.....	22
Rozdział 2. Ludność wiejska – <i>Izabella Frenkel</i>	25
2.1. Tendencje zmian liczby ludności na obszarach wiejskich	25
2.2. Czynniki demograficzne zmian liczby ludności wiejskiej.....	26
2.3. Zmiany podziału administracyjnego na miasta i wieś	32
2.4. Struktura ludności wiejskiej według wieku i płci	33
2.5. Zatrudnienie	34
2.6. Bezrobocie na wsi	39
Podsumowanie	42
Tabele	43
Rozdział 3. Społeczności wiejskie: postawy, wartości i uwarunkowania społeczno-ekonomiczne – <i>Barbara Fedyszak-Radziejowska</i>	65
Wprowadzenie	65
3.1. Chłopi, ludowcy, rolnicy w czasach PRL	65
3.2. Postawy, wartości i sytuacja społeczno-ekonomiczna rolników oraz mieszkańców wsi	70
3.3. Kapitał ludzki i społeczny mieszkańców wsi	74
3.4. Kapitał społeczny	77

3.5. Kilka słów o religijności mieszkańców wsi	82
3.6. Wieś i rolnicy o Unii Europejskiej: stabilna akceptacja	84
Podsumowanie	85

Rozdział 4. Rolnictwo polskie – przemiany i zróżnicowanie

regionalne – <i>Agnieszka Baer-Nawrocka, Walenty Pocza</i>	87
4.1. Rolnictwo polskie w gospodarce narodowej	87
4.2. Zasoby i nakłady czynników produkcji oraz relacje między nimi	92
4.3. Struktura obszarowa gospodarstw rolnych	95
4.4. Struktura chowu zwierząt gospodarskich	96
4.5. Wyniki produkcyjne	98
4.6. Wartość produkcji towarowej i skup	101
4.7. Produktywność czynników produkcji	103
Podsumowanie	108

Rozdział 5. Procesy konwergencji i dywergencji wsi

i reszty społeczeństwa w zakresie dochodów – <i>Barbara Chmielewska, Józef Stanisław Zegar</i>	111
Wprowadzenie	111
5.1. Tendencje w zakresie dochodów ludności wiejskiej i miejskiej	112
5.2. Struktura źródeł utrzymania	116
5.3. Ubóstwo	120
5.4. Zmiana źródeł utrzymania ludności rolniczej według typów gmin	122
5.5. Dochody w państwach członkowskich Unii Europejskiej	126
Podsumowanie	132

Rozdział 6. Polska jako beneficjent Wspólnej Polityki Rolnej

– <i>Iwona Nurzyńska</i>	135
Wprowadzenie	135
6.1. Udział w Jednolitym Rynku Europejskim, korzyść niedoceniana	136
6.2. Transfery finansowe z budżetu unijnego dla Polski w latach 2004–2017	139
6.3. Wspólna Polityka Rolna i miejsca pracy	141
6.4. Wsparcie dochodów rolniczych w ramach WPR	144
6.5. Wsparcie dla młodych rolników w ramach WPR	150
6.6. Zintegrowanie wsparcia finansowego WPR i polityki spójności UE	153
Podsumowanie	155

Rozdział 7. Polityczna mapa wsi polskiej – *Jerzy Bartkowski*

Wprowadzenie	157
7.1. Obraz rządu i prezydenta na tle ocen sytuacji w kraju	159
7.2. Partycypacja polityczna. Gotowość udziału w wyborach i preferencje wyborcze	167

7.3. Kluczowe kwestie polityczne: Unia Europejska, instytucje ponadnarodowe, porządek instytucjonalny i demokracja.....	169
7.4. Ocena programu PiS i działań rządu.....	174
Podsumowanie	178

Rozdział 8. Nieocenione, niedocenione. Skala działań organizacji społecznych na wsi – Jan Herbst.....	181
Wprowadzenie	181
8.1. Zapomniany aktor: organizacje społeczne w rozwoju społecznym Polski	181
8.2. „Organizacje pozarządowe” w pejzażu polskiej wsi: pułapki definicyjne	183
8.3. Instytucjonalny potencjał organizacji społecznych na wsi – podstawowe dane.....	185
8.4. Rozwój sektora <i>non-profit</i> – trendy makro	191
8.5. Skala działań organizacji wiejskich	196
8.6. Działalność organizacji wiejskich i ich rola w świadczeniu usług	198
Podsumowanie	203

Rozdział 9. Ewolucja wsi i rolnictwa w Polsce w okresie stulecia 1918–2018 – Jerzy Wilkin.....	205
Wprowadzenie	205
9.1. Fale reform instytucjonalno-systemowych	206
9.2. „Przyłączanie wsi do Polski” w okresie międzywojennym	207
9.3. Trudna niepodległość	210
9.4. Reformy agrarne jako instytucjonalizacja przemian społecznych i gospodarczych na wsi.....	211
9.5. Walka chłopów i walka o chłopów	214
9.6. Wieś i rolnictwo w PRL.....	215
9.7. Próby kolektywizacji rolnictwa	218
9.8. Postsocjalistyczna transformacja polskiego rolnictwa (1989–2003)	220
9.9. Polska wieś w Unii Europejskiej	222
Podsumowanie	224

Aneks.....	227
-------------------	------------